

Sytze T. Hiemstra: Skoalle Lyndensteyn en de Fryske taal en kultuer: werom- en foarútsjen (ynlieding holden op 17-02-2006 by it ôfskie fan Skoalle Lyndensteyn)

Bêste minsken,

Ynlieding

It is safier. Nei goed 40 jier is de tiid kommen om út it ûnderwiis te ferdwinen. De skoalle moat besunigje en ik hoech aanst net op in houtsjie te biten. De kasten binne leech en myn kantoarke wurdt ôfbrutsen. No noch in ferhaaltsje as ôfskie. It sil sa'n heal oere duorje. Dus noch efkes geduld. Dat wie it dan wol sawat.

Ik wol graach dit momint brûke om werom te sjen op in pear wichtige hichte- en djiptepunten út de 33 jier dat ik op Skoalle Lyndensteyn wurkje mocht. Dy hichte- en djiptepunten binne benammen ferbûn mei trije Jannen dy't ús skoalle mei stimpele hawwe. En posityf of negatyf bydroegen hawwe oan ús ûnderwiisfyzje en ús skoalkonsept. Dêrnei wol ik koart yngaan op ús twataligens as wêzentlik ûnderdiel fan dat skoalkonsept en dus op de oerdracht fan de Fryske taal en kultuer op ús skoalle.

Trije Jannen en de kultuerpedagogyk

Dat myn ferhaal ophongen is oan trije Jannen betsjut net dat der gjin oare minsken binne dêr't ik ek net hiel wat oer sizze koe en dy't foar my ek gauris in protte betsjut hawwe. Ik kin harren net alle gearre rjocht dwaan. De tiid is tekoart.

Jan nûmer fjouwer, Jan Dirk Imelman, hawwe jimme krekt heard. Op in hiele oare wize hat Jan Dirk foar my fan grutte betsjutting west, faaks sûnder dat er it sels wist. Troch him waard it *eigen belang* fan de saak, de learstof yn it ûnderwiis, en dus fan de *kultuerpedagogyk*, my hieltiten dúdliker. Dat is ek gauris it swakke stee by minsken dy't ûnderwiiskunde en ortopedagogyk dien hawwe. Dy leare dat net. En dan komme wy sa mar yn it healtsjuster fan de 'scholenschemering' telâne. In skimer dy't wy ek op ús eigen skoalle hân hawwe en dy't dus te krijen hat mei de earder neamde trije Jannen fan Lyndensteyn.

Jan Dirk hat dy skimer hjoed foar ús analysearre en ús warskôge. Jaap hat de skimer fan it ferburgen learplan foar ús ûntraffele en ús bewust makke fan de wurking fan ûn- of healbewuste taalkoaden op ús taalgedrach. En dat hat allebeide wer te krijen mei it brûken fan it Frysk yn de klasse, yn gearkomsten en op 'e gong. En dus mei de oerdracht fan de eigen taal en kultuer yn it Fryske ûnderwiis. By myn ôfskied wol ik dêr noch ien kear de seare finger by lizze.

Ik bin Jan Dirk en Jaap bûtenwenstich tankber foar harren bydrage. Se hawwe yn alle gefallen my dêr in grut plezier mei dien.

Jong leard, âld dien ...

It gefoel dat it Frysk as kultuerbesit, as kultuergoed, fan grut belang is, wie der by my al ier. Ik kom út in Fryksinnige ûnderwizershúshâlding. En ik bin grut wurden op in pear Fryske doarpkes mei syn eigen gewoanten en tradysjes. Us heit learde my om de earste Fryske wurdsjes op papier te setten yn de eigen taal. En dat stimpelet jin. Op de middelbere skoalle yn Ljouwert bestie de mooglikheid om op sneontemoarn fan tolven oant kertier foar ienen fierder te wurkjen oan it better skriuwe kinnen fan it Frysk. It ploechje learlingen dat meidie wie lyts. It wie ommers gjin ferplichting en it tiidstip wie ek lang net ideaal. It Frysk naam op skoalle dus in tige marzjinaal plak yn. Dochs slagge ik nei in jier foar it Fryslân-A-diploma.

Letter, op 'e Rykskweek yn Ljouwert, wie it taalklimaat wol wat better, mar fierder as it lêzen fan in pear boekjes oer de didaktyk fan it twatalich ûnderwiis kaam it kweekskoallelearplan net. As der al in learplan wie. It is my nea opfallen. Leararen lieken my nochal autonoom yn wat se al of net diene. Guon wiene Fryksinnich, oaren perfoarst net. Oan de saak sels, it trochjaan en kultivearjen fan de taal sels waard neat of amper wat dien. Ik doar dan no ek wol it begryp *kultuerpedagogyske ferwaarleazging* falle te litten. Nei de ferhalen fan Jan Dirk en Jaap kinne jim jim by dat oardiel wat foarstelle.

Tsjin de ûnlykberjochting fan de eigen taal en kultuer, en dus de ferwaarleazging dêrfan, haw ik my yn dy fjirtich jier sterk ferset. Likegoed op Lyndensteyn as dêrbûten. Under militêre tsjinst haw ik myn kennistekoarten dan ek daliks fierder oansuvere troch skriftlik de Akte Frysk-LU, it lettere treddegraadsfoech, te heljen.

Earste baan

Nei in goed jier mocht ik myn unifoarm útlûke omdat se my nedich hiene yn de kombinaasjeklassen 1, 2 en 3 op in twatalige skoalle. Yn Rie, in lyts plakje fan in pear hûndert minsken ûnder de reek fan Frjenstjer. It wie in fêste baan op in twamanskoaltsje. Dêr haw ik leard wat ik op 'e Kweek net meikrige hie, nammentlik hoe't it wòl moast mei de taal- en kultueroerdracht yn ús provinsje.

Der haw ik ek leard wat it is om jonge bern fan seis jier it lêzen yn it Frysk te learen. En ek om trije klassen, mei grutte nivoferskillen, tagelyk dwaande te hâlden. Wy skriuwe dan 1967. Ik hie it dus drok. It wurd klasse-assistent wie my ûnbekend. De iennichste lúkse wie in hantwurkmem, de ferversfrou, mei in foech foar hantwurkjen. Ienkear wyks kaam se yn de klasse. Dat wie alles. Oerlisfoarmen hiene myn baas en ik winliken net nedich. In pear wurden by de kofje yn it skoft by juffer Kunnen, syn frou, dat folstie. Oer de kultueroerdacht wiene gjin ferskillen fan ynsjoch. Dêr foel de oerdracht fan it 'keatsen', in echte Fryske sport, oan de bern as fanselssprekkend ek ûnder. It Pedagogysk Advysburo fan de Fryske Akademy holp ús mei Frysk materiaal. Der wiene amper problemen mei it *wat* en it *hoe*. En wy hiene noch gjin lêst fan dy managersgoarre fan hjoed de dei. It wurd 'manager' koene wy allinnich yn ferbân bringe mei fabriken en sa. Neffens my binne se dêr noch altiten better te plak. Wy wiene út soarte sels ek 'manager', regelbaaske, al wisten wy dat net. De linen binne koart sûnder bazen en ûndergeskikten. Dan bliuwt der ek noch wat tiid oer om fierder te learen en om yn it doarp en yn de fierdere maatskippij wat nuttichs te dwaan. Tiid om siik te wurden op in twamansskoalle wie der net. It wurd 'ferfangingspool' wie in wurd fan in oare planeet. En bern op 'e dyk stjoere, dat wie asosjaal. As ik no, op Lyndensteyn, dat boerd mei absinten op 'e gong sjoch mei soms in hiele rige siikmeldings, dan tink ik wolris: no, no Hoe soe dat útpakke foar in goede kultueroerdracht en it goede learen?

'In de wedren naar de dood ...'

Yn al dy jierren haw ik, foar it neist ek ien of twa kear op dat boerd stien. In kear mei nierstiennen en in kear nei in beklomming. Dat earste kin men net folle oan dwaan. Dat twadde wol. Dy beklomming wie it gefolch fan in potsje badminton mei ien fan ús trije bern. Dêrnei haw ik dus foargoed de sport de rêch takeard. It kin samar in bedriging wurde foar de kultueroerdracht op skoalle. Ik haw der gjin spyt fan, it hat my altiten sún en oan it wurk holden. Men moat it lykwols wol legitimearje kinne. Ik doch dat mei in útspraak fan in sels útsochte autoriteit, de urolooch Lijcklama à Nijeholt. Dy dokter hat yndertiid - as er wer ien mei sa'n bantsje om 'e reade, beswitte kop de dyk delfleanen seach - wolris wat synysk sein: In de wedren naar de dood staan de toeschouwers altijd aan de kant ... Dêr bin 'k dus ek

altiten stean bleaun mei myn oantekening j foar gymnastyk. Ek op Skoalle Lyndensteyn koene wy ús dat permittearje. De gymnastyk wie ommers útbestege oan faklju.

Dat by dy lytskes, dat lêskeunstke, koe 'k wol nei sa'n seis jier. Al dat oare wie minder yngewikkeld. En in plakje tichter by de universiteitsstêd Grins wie ek wol handich, as men nei MU-A-Peda trochleare woe. Jûns let werom nei Rie en dan moarns om acht oere wer foar de berntsjes stean, mei de plicht om net siik te wurden, sels as men in tentamen hat, dat is op it lêst in slopersbestean. Wat soe it wurde, Frysk, skiednis of fierder mei peda? Earst mar it lêste en dan letter mar fierder sjen.

Jan Lourens

Dat ik aardich flot út Rie weislagge bin, haw ik benammen oan myn earste Jan te tankjen. En wol oan Jan Lourens, doe waarnimmend direkteur fan Skoalle Lyndensteyn. Hy moat in man west hawwe mei in skerp ûnderskiedingsfermogen, want hy sette my flot op nûmer ien. De drokte yn Beetstersweach skeelde yndied in protte mei Rie. Wat dat oangiet kaam ik suver yn de himel. It studearjen wie boppedat aardich goed te kombinearjen mei myn aktiviteiten yn de Fryske Beweging. En dan wie der ek noch tiid oer om te trouwen en trije bern te krijen.

Dat dizze earste Jan my oan dy prachtige ûnderwiisbaan holpen hat yn 1973, moat dan foar my ek as it earste hichtepunt oanmurken wurde. Ik stean by him yn 'e skuld. Dat er, Hiltse, troch my faak Grutte Jan neamd waard, hie fansels net allinnich mei dat heuchlike feit te krijen, mar benammen mei syn lichemslingte. En it wie noflik oparbeidzjen mei him. It is fertrietlik dat er yn 1995 troch in slimme sykte by ús weifallen is. Foar my wie in klap. Ik hie it monumintsje foar him yn de skoaltún dus leaver wat letter hân. Grutte Jan heart in bliuwend plak te hawwen yn de Lyndensteyn-skiedniskanon.

Jan Baselmans

Ik kom no by myn twadde Jan, Jan Baselmans. Dy lytse Brabander wie hjir in pear jier nei my beneamd as nije direkteur. It hier oant oer de heupen. Dat hiele lange, dat wie hjir yn it noarden net sa yn 'e moade. Doe ek al net, al hied er oan Ed Knotter altiten in beskieden konkurrint. Dat Jan yn it meartalige Switserlân yn Davos Frânsk jûn hie, pleite yn myn eagen foar him. En dat hie 'k goed sketten. Hy hie net dy Pavlov-reaksjes dy't kollega's yn it ûnderwiis wol hawwe as it om it Frysk op skoalle giet. Hy hie, om mei Jaap te praten, op dat stik gjin lêst fan in ferburgen learplan yn syn holle. Dat er as allochtoan út Brabân en Switserlân graach yn Fryslân yntegrearje woe, die ek bliken út it feit dat er alle jierren in stikje fan it hier ôfknipte. Krekt wat mear as dat der oangroeid wie. Dan foel it minder op. Sa sljochte er de kultuerkleau. Oant it tweintich jier letter, yn de njoggentiger jierren, wol wat grizer no, noch krekt oer de nekke hong. Dat soe de limyt bliuwe. Bêst genôch.

Ik tink dat dy knipperij ek ús feroarjende ûnderwiisopfettings symbolisearren: dy fan in min ofte mear ynformeel en heal bewust reformpedagogysk skoalkonsept nei in mear formele en bewuste kultuerpedagogyske fyzje. It wie in ûntjouwing fan it wat wylde ûnberoaide, yrrasjonele, romantyske, Rousseau-eftige laissez faire fan de santiger jierren nei it mear rasjonele, ferantwurdzjende, stjoerende, ynlidende en ûntwikkeljende konsept fan de njoggentiger jierren. In soad slimme wurden efterinoar. Mar no't jimme Jan Dirk heard hawwe en hooplik myn stikken yn de skoalkrante lêzen, soene jim frij krekt witte kinne wat ik bedoel. Avant la lettre waard 'Iederwijs' op Lyndensteyn stapke foar stapke útroege.

Yn pleats fan tefreden te wêzen mei faak oerflakkich, Jenaplaneftich etalaazjewurk, waard it belang sjoen fan it serieuus en mear systematysk neitinken oer learplanynhâlden. Dat wie de Wende, de kriem, de omkear dy't Lytse Jan makke en wol 180 graden. Dat makket him grut.

Myn workshop yn 1987 by it 25-jierrich bestean fan ús skoalle oer de tekoarten fan dy oanpak, hat him mei oer de drompel holpen. Thérèse, dyn Jan is spitigernôch ek net mear ûnder ús, mar ik haw syn omswaai altiten as in hichtepunt yn myn tiid hjirre sjoen. Allinnich al om dat bleate feit fertsjinnet Lytse Jan in grut en bliuwend plak yn myn Lyndensteyn-kanon.

Egbert Rijnberg

Mar earlik is earlik, as Egbert Rijnberg der yn de santiger jierren net west hie, - hy sit ûnder myn gehoar - dan hie it wolris wat oars wurde kinnen. Untefreden oer it lytse bytsje dat de bern learden en it samar weiwurden fan alle mooglike algemien foarmjende fakken en ynhâlden, woed er winliken brekke mei de 'het kind-staat-centraal'-ideology op ús skoalle, dy't dat tekoart allegearre maklik legitimearje koe. Om mear en better les te jaan, kaam er by my yn de primêre ôfdieling om rekkenjen en wiskunde te jaan en ik kaam by him yn de fuortsette ôfdieling foar de saakfakken. In op it heljen fan diploma's rjochte fuortset mytylûnderwiis like ús beide needsaaklik. Doe't dat idee op ús skoalle net flot genôch oppakt waard, is er spitigernôch ferdwûn nei in mytylskoalle yn Haren, dêr't de bettere learlingen dat ûnderwiis wol krije koene. Om dy brek yn de tradysje, Egbert, tink ik datsto njonken it *Yme Fopma Argyf* yn de nijbou fan ús skoalle aanst in buordsje fertsjinnest mei dyn namme derop. Foardatst hjir hielendal yn it ferjittersboek rekkest. In namme as it *Egbert Rijnberg Kwartier* kaam my samar ynienen yn it sin. In wurd mei in wat wiskundich karakter. Do wiest ommers goed yn it steapeljen fan akten op it mêd fan de *wiskunde* en de *ekonomy*. Efterôf besjoen wiesto ús earste echte kultuerpedagooch, ek al wie dat wurd ús doe net bekend. Yn alle gefallen bist ien dy't in bliuwend plak fertsjinnet yn de *kanon* fan de skiednis fan Lyndensteyn.

Dyn ferdwinen, Egbert, wie in braindrain en sûnder mis foar my in djiptepunt, al hat myn assistint Bert Wemmenhove my gelokkich dêrnei tige holpen om ús idee yn stân te hâlden. En dat is wer in hichtepunt.

Bert Wemmenhove

Bert, do fertsjinnest, asto oer in pear jier 65 wurdst, op syn minst ek in buordsje. Op de doar fan in romte dêr'tsto as *poepolooch* in protte learlingen holpen hast. Ik tink dus oan it Bert Wemmenhove-*plasuarium*. Beide troch dy betochte wurden steane noch net yn de Dikke Van Dale. It opnimmen fan beide begripen dêryn soe grif in foarm fan fertsjinne erkenning wêze. Dat poepolooch, Bert, is der ûndertusken wol ôf. Do bist no mentor fan in klasse dêr't faaks mar ien fan yn Nederlân is. It ferdwinen fan sa'n geweldige klasse, mei sa'n unike oanpak, dyn oanpak, dat soene de beide Jannen en ik, om watfoar reden dan ek, nea en te ninter goedkarre. Dat foar alle dúdlikheid. En as warskôging. Gjin rottestreken aanst as it om Bert syn klasse giet. Bert, do hast ek al lang in plak fertsjinne yn myn kanon.

Taalkonflikt tusken skoalle en sintrum

Dy opgeande line foar it Frysk yn klassen en gearkomsten, dy't de skoalle ûnder lieding fan Lytse Jan ynsetten hie, waard yn 1978 hast wreed fersteurd, doe't de autoritêre **Ubbo Voerman**, medysk en algemien direkteur fan it sintrum foar revalidaasje, dat yn 'e rekken krige. De taalklok foar it Frysk moast weromset wurde, sa easke er, en wol daliks. It Frysk wie o sa'n moaie taal, mar gjinien mocht der lêst fan hawwe, de meiwurkers net en de

learlingen net. Op in sintrumgearkomste liet er myn bêste maat **Yme Fopma**, dy fan it earder neamde argyf, it wurd ûntnimme. Kollega **Wys de Jong** en myn persoan drigen datselde lot te ûndergean. Wend om op sintrum en skoalle alle wichtige slaggen te winnen, stie de útslach, sa tocht Voerman, wol fêst.

En dat hie grif ek it gefal west, as wy yn ús Jan Baselmans net ús eigen Napoleon hân hiene. As in echte Joep Meesters brocht ús lytse generaal de grutte Voerman de taalnederlaach ta, hoe't dy lêste ek mei de/syn lytse doktersknûstkes op de tafel roffele. Dat wie fan dy gefolgen dat it Frysk tenei net allinnich ynformeel, mar ek formeel frij waard op skoalle en op it sintrum. Mei de iene earm joech Jan ús trijen de beskerming dy't wy fertsjinnen. En mei de oare servearre er - as yn ien floeiende beweging - de diktatuer fan it medysk model ôf. Oars hie ik hjir grif no net stien. In djiptepunt, dy Fryske kwestje, dat as in hichtepunt einige. It sil dúdlik wêze dat ik noch altiten net sa wiis bin mei it buordsje **Dokter Voermanzaal** yn ús eigen skoalle. En ek wêrom't de kriichsferrjochtings fan Lytse Jan in twadde wichtich plak fertsjinje yn myn skiedniskanon.

Skoalle Lyndensteyn twatalich

Dêrnei gong it fluch mei it Frysk op ús skoalle. Yn 1987 waarden wy formeel twatalich. Doe krige, tanksij de beide Jannen en wat foarwurk fan my, it Frysk as ynstruksjetaal in plak yn de klasseplannen fan guon klassen. En dus yn it learplan. Yn de rin fan de jierren binne oan dy twatalige klassen hiel wat yllústere nammen ferbûn. Fansels haw ik guon fan de Frysksinige en Fryskkundige dragers dêrfan fan 'e middei útnoege. Ik sprek har nammen noch mar ris mei wurdearring en respekt út: **Wys de Jong**, ferdwûn nei it Taalsintrum Frysk fan de Fryske skoalbegelieding (no: Cedin) en auteur fan hiel wat Fryske lêsbokjes en programma's; **Yme Fopma**, Frysk oersetter en dichter; **Rients Faber**, doktoraal Frysk en noch net sa lang lyn mei in Fryske literêre dissertaasje promovearre op Murray Bakker; **Jan van der Baan**, de lettere fraksjefoarsitter fan de FNP yn de Steaten fan Fryslân; **Jeike Jager**, ferfrysker fan ús PAT-learplan, in effektyf programma foar it oanlearen fan sosjaal-kognitive gedrachstrategyen. En dan **Leny Zuidema**, Friezinne yn ieren en sinen, myn helpster en meitinkster yn ús Meisizzenskipried. En as lêste **Fenna van Groenewoud-Zuiderbaan**, kollega fan 'e earste oere yn ús MG-ôfdieling, dy't my altiten stipe hat yn alles wat ik die. Wat in nammen, wat in talinten, wat in kultuerpedagogen. Allegearre ferdwûn. Wat in eare dat de measten fan jimme hjir sitte.

Systeembegelieder yn 1990

In nij hichtepunt wie 1990 doe't de wurdearring fan de beide Jannen foar my omset waard yn in baan as systeembegelieder en ik it ûnderwiisynhâldlike belied fan harren oernimme mocht. Dêr foel fansels ek it twatalich ûnderwiis ûnder. Mei as resultaat trije rapporten út de jierren 1992-'95 mei noch altiten aktuele oanbefellings oer wat der dien wurde moat om in goede twatalige skoalle te wurden. In direkteur fan de Dr. Eeltsje Habertsmasskoalle te Grou frege se al gau op en skreau my yn it Hollânsk werom dat 'de analyse en de aanbevelingen' ek 'zeer bruikbaar' wiene foar har. De namme ûnder dat brief, Jan Oudeboon - al wer in Jan, de fyfte yn 'e rige - sei my doe net safolle. Hjoed de dei is er ús nije ynspekteur foar it Frysk. Jimme sille noch fan him hearre. As slachtoffer fan de kultuerpedagogyske ferwaarleazging fan it Frysk sit er op it stuit sels op in skriuwkursus foar it A-diploma om syn frisibetisme ôf te lizzen.

Us eigen Jan Baselmans wie der aardich wat earder by mei it lûken fan konsekwinsjes. Net allinnich foar de skoalle, mar ek foar him persoanlik. Hy helle yn rekordtiid njonken syn drokke wurk syn diploma's foar net-Frysktaligen, foar A en B en is sels healwei mei C

kommen. Ik tink dat dat feit allinnich noch wol it grutste hichtepunt wie yn myn tiid hjirre. It is mei sizzen net te dwaan ... In kolossaal foarbyld foar ús allegearre. En in ikoan foar my.

Us Jan wist doe al blikstienders goed hoe't Jaap syn ferburgen hannelingsplan trochwurke yn it taalgedrach fan de Friezen en dat er as ús opperbaas it Frysk dus sels aktyf brûke moast, ek by offisjele gearkomsten en sels op it sintrum foar revalidaasje. Yn de hoale fan 'e liuw dus. Wa docht him dat hjoed de dei nei? En dan it wûnderlike feit dat dizze lytse grutte Brabanner yn de eigen skoalgearkomsten gauris Frysk prate en de measte Frysktaligen it dêr bestiene en praat op itselde stuit Hollânsk werom. In dramatysker yllustraasje fan de gefolgen fan in jierrenlange ferhoalen yndoktrinaasje yn taalfatsoen is amper tinkber. In omkearde kromwoeksen wrâld, dêr't Fryskpraters har blykber mar mei muoite oan ûntwrakselje kinne.

De wei nei in goede twa- of trijetalige skoalle soe dan ek - yn Jan syn eigen wurden - 'in lange wei nei Tipperary' wurde. As direkteur en foarsitter fan de Ried fan Bestjoer bekrêftige er syn beslút troch op de histoaryske 19 maart 1997 in brief oan de Fryske Akademy te ûndertekenen mei in oanfraach om help om Skoalle Lyndensteyn te ûntwikkeljen ta in goede trijetalige skoalle. En de Fryske Akademy? Dy woe wol. It hie dus heve kind. Lyndensteyn hie in foarbyld wurde kind foar it hiele spesjale ûnderwiis yn Fryslân.

En doe de klap, dy swiere hertoperaasje fan Jan trije moanne letter, yn juny fan datselde jier. Jan is der net boppe-op kommen. Krapoan twa jier nei it ferstjerren fan Grutte Jan foel Lytse Jan by ús wei en dêrmei it **Herzstück** fan ús skoalle. Us projekt *trijetaligens* is dêrnei nea fan 'e grûn kommen, oant op de dei fan hjoed net, no 9 jier letter. Guon minsken binne echt net te ferfangen.

Albert Boelen

Faaks hiene wy mei ús nije baas, Albert Boelen, oardel jier letter, de tried dochs wer oppakke kind. Flugger as wa dan ek hie Albert begrepen wat ús skoalkonsept ynhold. Hy koe, om samar te sizzen, syn Imelman. It hie wol wat wurde kind tusken Albert en my en grif ek wol mei ús twataligens. As der teminsten net tsjustere, demoanyske machten yn it sintrum foar revalidaasje west hiene, út op besunigings en reorganisaasje. Do kaamst hjirre, Albert, as man fan de frede. Do krigest de oarloch op dyn board. Albert ik tankje dy foar dyn begryp en foar dyn stipe yn de pear jier dat wy tegearre noflik en produktyf oparbeide hawwe. Dat wie yn dy drege jierren in ljochtpuntsje yn myn bestean.

Jan Balting

Want dan komt as in duvel út in doaze dy tredde Jan yn it spul: ynterim-manager Jan Balting. Oansteld troch de machthawwers fan it sintrum In psycholooch, net bejeftige mei belangstelling foar watfoar ûnderwiisynhâlden dan ek. In snijdokter yn formaasje en in ferpleatser fan popkes. Leafst nei bûten de skoalle. It slachfjild wie net oer te sjen. It lijen hat fan 2001 oant 2004 duorre. In traumatyske perioade foar my en foar gâns oaren.

Twa kear yn dy lange perioade haw ik it bysûndere foarrjocht hân sa'n heal oere mei dizze djoer betelle manager te praten. Personielsewurk of arbo-belied, dat soe grif wol wat foar my wêze, sa tocht him. Selden haw ik my mear misledige en miskend field as doe. In absolút djiptepunt yn de 33 jier hjirre. It iennichste ljochtpuntsje yn dy swarte perioade wie dat ik dy ferlerne tiid op myn eigen wize dochs noch aardich produktyf meitsje kind haw. 'Elk nadeel heb zijn voordeel', soe Cruyff wol sizze. As it ommers net slagget om fan binnenút, relatyf autonoom ta in goede twatalige skoalle te kommen, dan moat de druk fan bûtenôf op de skoalle tanimme. Dan moat der aksje ûndernommen wurde om de wet- en regeljouwing fan

dit lân te feroarjen. En wylst ik dat sis, bin ik winliken al dwaande mei de takomst, ek myn eigen.

Fryske Beweging

Aksjefiere, dat dogge jo net allinnich, mar bygelyks mei jins maten út de *Bewegingsried* of út de *Feriening Frysk Underwiis*. Soms mei help fan de *Seksje Frysk* fan de *Vereniging van Leraren in Levende Talen* of dy fan it *Pedagogysk Wurkferbân* fan de *Fryske Akademy*. Of mei Frysksinige en Fryskkundige provinsje-amtners, steateleden en keamerleden. It is my in eare dat guon fan jimme hjir sitte. Sûnder jimme hie de Balting-perioade aardich wat swarter west. Jimme hawwe my in stik kompensasje bean. Der is hiel wat op gong brocht.

Dêrby koene en kinne wy ús sûnt 1 maart 1998 beroppe op it *Europeeske Hânfêst foar Minderheidstalen*, dat doe ek foar it Frysk yn wurking gongen is. Mear as 40 à 50 miljoen praters fan autochtoane Europeeske minderheidstalen profitearje hjoed de dei fan dat hânfêst of sille dat dwaan. It moat al dy talen beskermjen tsjin *kulturele genoside*, dat is in 'fraai' wurd foar taal- en kultuermoard. It ûnderwiispart út dat hânfêst en de ôfspraken dy't dêroer makke binne of wurde, leit ús skoallen op om twatalich te wurden en de kultueroerdracht yn de Fryske taal en kultuer goed te ferantwurdzjen yn in taalbeliedsplan. En dat ferantwurdzjen freget wer om in goede trochgeande oerlisfoarm.

Sa'n oerlisfoarm, wurdt yn de kultuerpedagogyk wol in *kultuerpedagogyske diskusje* (in 'kpd') neamd. Dy heart fierd te wurden om ta in goede beskriuwing fan de learstof te kommen. En ek om dy learstofkar goed te ferantwurdzjen. En wol op it nivo fan it lân, fan de eigen provinsje en fan de eigen skoalle. Dat seach ik altiten as de kearn fan myn wurk hjirre. Mei alle trije nivo's haw ik my bemuoit en dat sil aanst ek sa bliuwe.

Sa'n diskusje is benammen ek nedich om alle *identiteitsbeskiedende* aspekten fan de eigen kultuer fêst te lizzen en dy op te nimmen yn it learplan. Sokke aspekten soe men in *kanon* fan de eigen taal en kultuer neame kinne. En by it ynfieren fan sa'n learplan of it oerdragen fan sa'n kanon kinne de ferburgen hannelingsplannen yn de eigen hollen fan de kultueroerdragers, de learkrêften en assistinten, maklik dwerse kneppels smite. Har tinkwizen moatte dus bewust makke wurde. En as se net doge, dan soene se ferdwine moatte. En liede moatte ta in Frysker taalgedrach yn de gong, de klasse en yn gearkomsten. In echte twatalige skoalle is sûnder dy *omslach* net mooglik. Dat wist Jan Baselmans 15 jier ferlyn al en ik 40 jier ferlyn.

It kin grif ek net sûnder in 'Doortastend onderwijstoezicht'. 'Scholen die onder de maat presteren, moeten een boete kunnen krijgen', seit de lanlike Onderwijsraad yn syn advys fan 1 febrewaris fan dit jier. As ik dat lê, dan tinkt ik net yn it foarste plak oan *rekkenjen* en *taal*. Yn it ferburgen learplan fan de Raad is *taal* ommers altiten it Hollânsk. Wat ik wol tink, dat meie jimme riede ...

Yn alle gefallen tink ik ek dat it folsleine foech foar it ûnderwiis yn de Fryske taal en kultuer net by it Ryk bliuwe moat. It ferburgen learplan fan Ryk en Onderwijsraad op it stik fan taal is net út te roegjen. It foech sil dus nei de Provinsje moatte. En dan moat soks komme te stean yn in oerkoepeljende taalwetjouwing foar it Frysk. Hoe't dat moat, dat kinne wy leare fan Baskelân, Finlân, Wales en Skotlân. Dêr sil ik my de kommende tiid, mei myn maten, sterk foar meitsje.

Underwilens bin ik ek tank ferskuldige oan de minsken op skoalle dy't my oan it lêste momint ta stipe west hawwe. En dan mei ik perfoarst **Bieuwe van der Meulen** net ferjitte. Al syn

stikken foar ús Meisizzenskipried skreau er yn it Frysk. En **Jilles Faber** ek net, trou bewekker fan ús twatalige identiteit en skriuwer fan koartswilige Fryske Beppe Beitske- en Gjetsje-muoi-kursyfkes (Sjolle' Gjetsje) yn ús skoalkrante. En alhiel net **Ed Knotter**, dy't him as net-Frysktalige Haarlimmer jonge by ús opwurke hat fan klasse-assistint ta learaar Frysk mei in MU-Akte Frysk. Hy naam sûnder problemen ek de Frysktalige skriuwerstaak fan Bieuwe oer yn de Meisizzenskipried fan ús skoalle. En fansels moat ik **Froukje de Vries** neame, dy't as klasse-assistinte har Frysk lesjouwersfoech helle en myn lestaken op dat stik stap foar stap oernommen hat. Al dizze yllústere nammen steane allegearre al mei fette letters yn myn kanon. Wat in taalemansipators. Ik neam ek **Fokje de Jong**, **Anneke Hogeveen**, **Eefje Bonnema** en **Neeltsje Schonenburg**. Kanon-pretindinten om sa mar te sizzen. Sûnder jim hie 'k hjir tink likegoed net stien.

Ik hoopje dat **Baukje** en **Keimpe** de - al jierrenlang - stagnearjende karre fan ús twataligens wer út de modder lûke kinne. Mei help fan ús twa nije taalkoördinatoren en de oerbleaune leden fan ús seksje Fryske taal, kultuer en skiednis. Ik kom mei myn bettere helte graach alle jierren noch ris werom om te hearren hoe fier oft it der mei is.

Ik tankje ek **Dirk Dykstra** en **Wopke Brander** foar har wurk oan myn ôfskiedskaart. Dy wie it besjen mear as wurdich.

Ik sil gâns kollega's misse. Lang net al har nammen haw ik neamd. Se bliuwe my om ûnderskate reden by. Net wier **Tseard?** **Harm?** **Carla?**

En ik reitsje myn lêste beide eksamenlearlingen Frysk kwyt: **Jehannes Plantinga** en **Ymkje Ytsma**. Ik hie der in leave sint foar jûn, Ymkje, dat jim heit hjir fan 'e middei syn ferhaal oer Lyndensteyn as trijetalige skoalle hâlde koe. It hat net sa wêze mocht. Moai datst hjir mei jim mem wêze woest. Do bist en bliuwst myn lêste en bêste Mohikaan.

Ik bin **Baukje** en **Keimpe-en-dy** tige erkentlik foar dit ynhâldsryk minysympoasium mei as baas sprekkers in **Jan Dirk** en in **Jaap**. Sokke baasmannen sette ús hooplik oan it tinken. En dat wie fansels mýn ferburgen learplan fan 'e middei. By my past absolút gjin polonêze. It lêste hichtepunt sille wy mar sizze ...

Moai dat jimme hjirre allegearre wiene!!!

Beetstersweach, 17-02-2006

Boarnen:

- Baselmans, J., *Modelúntwikkeling/eksperiminten trijetalich ûnderwiis*; brief (projektoanfraach) oan dr. D. Gorter fan de Fryske Akademy, 19-03-1997.
- Gorter, D., *Projekt trijetalige skoalle*, brief fan Gorter fan de Fryske Akademy oan Jan Baselmans, 04-04-1997.
- Hiemstra, S.T., 'School Lyndensteyn: onderwijsinhoudelijke facetten nu en in de negentiger jaren'. Ynterne publikaasje Skoallen Lyndensteyn, sept. 1987 (workshop 25 jaar School Lyndensteyn).
- Hiemstra, S.T., *Frysk op Lyndensteyn. Sinjalearring, analyze en oanbefellings*. Dielrapporten I (novimber 1992; groepslearkrêften; gearfetting des. 1992), II (jannewaris 1993; klasse- en ûnderwiisassistinte), III (maaie 1995; ambulante begelieders, faklearkrêften, direksje/administraasje, ûnderwiis- en organisaasje-ûnderstypjend personiel, learlingen). Ynterne publikaasjes Skoalle Lyndensteyn, 1992-1995.
- Hiemstra, S.T., 'Op wei nei Tipperary. Of: boustiennen foar de trijetalige skoalle neffens it 50⁺-model'. Ynterne publikaasje Skoalle Lyndensteyn, 21-04-1997.